Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 5ης Μαρτίου 2015[1]

Υπόθεση C-78/14 P

Ευρωπαϊκή Επιτροπή
κατά

ANKO AE

«Αίτηση αναιρέσεως — Ρήτρα διαιτησίας — Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου — Ερμηνεία συμβατικής ρήτρας»

1. Η υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως, η οποία βάλλει κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ANKO κατά Επιτροπής[2], αφορά τη διάκριση μεταξύ πραγματικών και νομικών ζητημάτων στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως σχετικά με συμβατικής φύσεως διαφορά που αφορά ρήτρα διαιτησίας. Καθώς το Δικαστήριο έχει κληθεί μέχρι στιγμής να κρίνει περιορισμένο μόνον αριθμό αιτήσεων αναιρέσεως τέτοιου είδους, η υπό κρίση υπόθεση του δίνει την ευκαιρία να διευκρινίσει ότι η απλή ερμηνεία συμβατικής διατάξεως συνιστά πραγματικό ζήτημα, μη υποκείμενο σε αναιρετικό έλεγχο.

Το ιστορικό της διαφοράς

2. Η ANKO AE (στο εξής: ANKO) είναι ελληνική εταιρία με αντικείμενο την εμπορία και παραγωγή προϊόντων μετάλλου καθώς και ηλεκτρονικών και τηλεπικοινωνιακών προϊόντων, συσκευών και μηχανημάτων. Από το 2006, έχει μετάσχει στην εκτέλεση πολλών έργων χρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

3. Σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) 1906/2006[3] και στο πλαίσιο που καθορίστηκε με την απόφαση 1982/2006/ΕΚ[4], η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ενεργώντας για λογαριασμό της Κοινότητας, συνήψε, στις 19 Δεκεμβρίου 2007 και στις 21 Ιανουαρίου 2008, με τις εταιρίες Siemens SA και FIMI Srl, υπό την ιδιότητά τους ως συντονιστών δύο χωριστών κοινοπραξιών στις οποίες μετείχε η ενάγουσα, τις συμφωνίες επιχορηγήσεως υπ' αριθ. 215754 και υπ' αριθ. 215952. Αυτές οι συμφωνίες επιχορηγήσεως είχαν ως αντικείμενο, αντιστοίχως, τη χρηματοδότηση ενός έργου τιτλοφορούμενου «Ανοικτή αρχιτεκτονική για προσβάσιμες υπηρεσίες, ολοκλήρωση και τυποποίηση»

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — T-117/12, EU:T:2013:643 (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση).

3 — Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, με τον οποίο καθορίζονται οι κανόνες συμμετοχής επιχειρήσεων, ερευνητικών κέντρων και πανεπιστημίων στις δράσεις που αναλαμβάνονται βάσει του έβδομου προγράμματος-πλαισίου και οι κανόνες διάδοσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων (2007-2013) (ΕΕ L 391, σ. 1).

4 — Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με το έβδομο πρόγραμμα-πλαίσιο δραστηριοτήτων έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και επίδειξης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (2007-2013) (ΕΕ L 412, σ. 1).

(στο εξής: έργο Oasis) και τη χρηματοδότηση ενός έργου τιτλοφορούμενου «Μια σύνθετη πολυπαραγοντική μέθοδος για τη συνεχή και αποτελεσματική αξιολόγηση και παρακολούθηση της κινητικής ικανότητας στην ασθένεια του Parkinson και σε άλλες νευροεκφυλιστικές ασθένειες» (στο εξής: έργο Perform).

4. Οι γενικοί όροι που είναι κοινοί για τις δύο αυτές συμφωνίες επιχορηγήσεως περιλαμβάνονται στο παράρτημα ΙΙ των εν λόγω συμφωνιών (στο εξής: γενικοί όροι). Κατά το σημείο ΙΙ.5, παράγραφος 3, στοιχείο d, των γενικών όρων, κατόπιν της παραλαβής των εκθέσεων που προβλέπονται στο σημείο ΙΙ.4, η Επιτροπή δύναται να αναστείλει οποτεδήποτε τις πληρωμές για όλο ή μέρος του ποσού που αντιστοιχεί στον οικείο δικαιούχο:

— εάν το εκτελεσθέν έργο δεν είναι σύμφωνο με τους όρους της συμφωνίας επιχορηγήσεως·

— εάν ο δικαιούχος οφείλει να επιστρέψει στο κράτος της ιθαγένειας ή της έδρας του ποσό που έχει εισπράξει παρανόμως ως κρατική ενίσχυση·

— στην περίπτωση παραβάσεως των όρων της συμφωνίας επιχορηγήσεως, ή υπονοιών ή τεκμηρίου παραβάσεως των όρων αυτών, κατόπιν ιδίως των οικονομικών ή άλλων ελέγχων που προβλέπουν τα σημεία ΙΙ.22 και ΙΙ.23 των γενικών όρων·

— στην περίπτωση που υπάρχουν υπόνοιες παρατυπίας διαπραχθείσας από έναν ή περισσότερους δικαιούχους κατά την εκτέλεση της επίμαχης συμφωνίας επιχορηγήσεως·

— στην περίπτωση που υπάρχουν υπόνοιες παρατυπίας ή έχει διαπιστωθεί παρατυπία που έχει διαπραχθεί από έναν ή περισσότερους δικαιούχους κατά την εκτέλεση άλλης συμφωνίας επιχορηγήσεως χρηματοδοτούμενης από τον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης ή από προϋπολογισμούς που αυτή διαχειρίζεται. Στην περίπτωση αυτή, οι πληρωμές αναστέλλονται εφόσον η παρατυπία είναι σοβαρή και συστηματική και ενδέχεται να επηρεάσει την εκτέλεση της επίμαχης συμφωνίας επιχορηγήσεως.

5. Εκτιμώντας, κατ' ουσίαν, ότι υφίσταντο βάσιμες υπόνοιες ενδεχόμενης παραβιάσεως των ως άνω συμφωνιών επιχορηγήσεως και, ιδιαιτέρως, του σημείου ΙΙ.5, παράγραφος 3, στοιχείο d, των γενικών όρων, εξαιτίας παρατυπιών που είχαν διαπραχθεί από την ΑΝΚΟ, η Επιτροπή, με δύο επιστολές της 9ης Αυγούστου 2011, ανέστειλε την καταβολή προς την εν λόγω εταιρία των προβλεπόμενων από τις συμφωνίες αυτές πληρωμών, ως προληπτικό μέτρο.

Η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

6. Με αγωγή την οποία άσκησε με βάση το άρθρο 272 ΣΛΕΕ και τις ρήτρες διαιτησίας που περιλαμβάνονται στις επίμαχες συμφωνίες επιχορηγήσεως, η ΑΝΚΟ ζήτησε (1) να αναγνωριστεί ότι η αναστολή πληρωμών την οποία επέβαλε η Επιτροπή για τα έργα Oasis και Perform συνιστούσε παράβαση των συμβατικών υποχρεώσεων της Επιτροπής· (2) να υποχρεωθεί η Επιτροπή να της καταβάλει το ποσό των 637 117,17 ευρώ για το έργο Perform με τον προβλεπόμενο στο σημείο ΙΙ.5, παράγραφος 5, των γενικών όρων τόκο από την κοινοποίηση της αγωγής· (3) να υποχρεωθεί η Επιτροπή να αναγνωρίσει ότι η ΑΝΚΟ δεν όφειλε να της επιστρέψει το ποσό των 56 390 ευρώ το οποίο της είχε καταβληθεί για το έργο Oasis και (4) να καταδικαστεί η Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

7. Στη σκέψη 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο δέχτηκε τον ισχυρισμό που προέβαλε η ΑΝΚΟ προς στήριξη του πρώτου αιτήματος της αγωγής της και κατά τον οποίο η Επιτροπή είχε αναστείλει τις πληρωμές που αντιστοιχούσαν στα έργα Oasis και Perform χωρίς έννομη βάση και κατά παράβαση των συμφωνιών επιχορηγήσεως για τα ως άνω έργα. Στη σκέψη 93 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο δέχτηκε επίσης το δεύτερο αίτημα της

αγωγής, «καθόσον με αυτό ζητείται να υποχρεωθεί η Επιτροπή να προχωρήσει στην καταβολή των ανασταλέντων ποσών στο πλαίσιο του έργου Perform, χωρίς η πληρωμή αυτή να προδικάζει τον επιλέξιμο χαρακτήρα των δαπανών που δήλωσε η [ΑΝΚΟ]». Αντιθέτως, στη σκέψη 98 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, απέρριψε το τρίτο αίτημα της αγωγής.

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και τα αιτήματα των διαδίκων

8. Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 13 Φεβρουαρίου 2014, η Επιτροπή άσκησε την υπό κρίση αναίρεση. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και να καταδικάσει την αναιρεσίβλητη στα δικαστικά έξοδα.

9. Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 17 Φεβρουαρίου 2014, η Επιτροπή ζήτησε από το Δικαστήριο να αναστείλει την εκτέλεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως μέχρι την έκδοση της αποφάσεως επί της αιτήσεως αναιρέσεως. Με επιστολή που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 18 Φεβρουαρίου 2014, η Επιτροπή ζήτησε επίσης να γίνει προσωρινώς δεκτή η ως άνω αίτηση αναστολής, πριν ακόμα η αντίδικος παρουσιάσει τις παρατηρήσεις της και μέχρι την έκδοση της διατάξεως περί τερματισμού της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων.

10. Με διατάξεις της 21ης Φεβρουαρίου και 8ης Απριλίου 2014, ο αντιπρόεδρος του Δικαστηρίου αποφάσισε, αντιστοίχως, να αναστείλει, πριν ακόμα η αντίδικος παρουσιάσει τις παρατηρήσεις της, την εκτέλεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως μέχρι την έκδοση της διατάξεως περί τερματισμού της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων και να αναστείλει την εκτέλεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως μέχρι την έκδοση της αποφάσεως περί τερματισμού της αναιρετικής διαδικασίας στην υπό κρίση υπόθεση.

11. Οι διάδικοι αγόρευσαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 11ης Δεκεμβρίου 2014.

Νομική εκτίμηση

12. Η Επιτροπή προβάλλει έναν και μοναδικό λόγο, ο οποίος διαρθρώνεται σε πέντε σκέλη που αντλούνται από «εσφαλμένη ερμηνεία των γενικών όρων» των συμφωνιών επιχορηγήσεως, ήτοι (1) εσφαλμένη εκτίμηση της σοβαρής και συστηματικής φύσεως των παρατυπιών ως λόγου αναστολής, (2) εσφαλμένη εκτίμηση του ενδεχομένου ή του κινδύνου επαναλήψεως των παρατυπιών, (3) εσφαλμένη επαγωγή από ad hoc διορθώσεις, (4) εσφαλμένη ερμηνεία της δυνατότητας χρήσεως μέσων δαπανών και την εσφαλμένη υπαγωγή σε αυτήν των πλασματικών δαπανών – παραμόρφωση αποδεικτικών στοιχείων και τέλος (5) σύγχυση μεταξύ των προϋποθέσεων αναστολής (υπόνοιες) και των προϋποθέσεων επιλεξιμότητας (βεβαιότητα).

Οριοθέτηση νομικών και πραγματικών ζητημάτων σε διαφορά εισαχθείσα με βάση το άρθρο 272 ΣΛΕΕ

13. Πρέπει ευθύς εξαρχής να υπομνησθεί ότι, κατά τα άρθρα 256 ΣΛΕΕ και 58, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αίτηση αναιρέσεως περιορίζεται σε νομικά ζητήματα και πρέπει να στηρίζεται σε λόγους που αφορούν αναρμοδιότητα του Γενικού Δικαστηρίου, διαδικαστικές πλημμέλειες κατά την ενώπιόν του διαδικασία που θίγουν τα συμφέροντα του αναιρεσείοντος ή παραβίαση του δικαίου της Ένωσης από το Γενικό Δικαστήριο. Συνεπώς, μόνον το Γενικό Δικαστήριο είναι αρμόδιο να διαπιστώσει τα πραγματικά περιστατικά, εκτός αν η ανακρίβεια των διαπιστώσεών του απορρέει από τα έγγραφα της δικογραφίας που του υποβλήθηκαν, καθώς και

να εκτιμήσει τα αποδεικτικά στοιχεία που λαμβάνει υπόψη [5]. Επομένως, η διαπίστωση των εν λόγω πραγματικών περιστατικών και η εκτίμηση των εν λόγω αποδεικτικών στοιχείων δεν αποτελούν, υπό την επιφύλαξη της περιπτώσεως της παραμορφώσεώς τους, νομικό ζήτημα υποκείμενο, ως τέτοιο, στον αναιρετικό έλεγχο του Δικαστηρίου [6].

14. Η οριοθέτηση μεταξύ πραγματικού και νομικού ζητήματος δεν είναι πάντοτε ευχερής. Εν προκειμένω, το κρίσιμο ερώτημα που ανακύπτει αφορά το αν η ερμηνεία μιας διατάξεως των γενικών όρων συμφωνίας επιχορηγήσεως συνιστά, καταρχήν, νομικό ή πραγματικό ζήτημα.

15. Η νομολογία του Δικαστηρίου παρέχει συναφώς λίγα μόνο στοιχεία.

16. Στην απόφαση Επιτροπή κατά Αλεξιάδου, το Δικαστήριο αναίρεσε απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου και ανέπεμψε στο τελευταίο την υπόθεση για τον λόγο ότι αυτό όφειλε να λάβει υπόψη συμβατική ρήτρα την οποία είχε αγνοήσει [7].

17. Στην απόφαση Ευρωπαϊκή Δυναμική κατά Επιτροπής [8], το Δικαστήριο αναίρεσε ομοίως απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου, αναπέμποντας στο τελευταίο την υπόθεση. Στην περίπτωση αυτή, το Δικαστήριο εκτίμησε ότι το Γενικό Δικαστήριο είχε παραλείψει να αποφανθεί επί ενός εκ των αιτημάτων της ενάγουσας [9], ότι δεν είχε εξετάσει επαρκώς αν ορισμένες δαπάνες ήταν επιλέξιμες κατά την έννοια ορισμένων άρθρων των επίμαχων γενικών όρων [10], ότι δεν είχε προβεί σε συνεπή και αιτιολογημένη εφαρμογή μιας διατάξεως των γενικών όρων [11] και, τέλος, ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν είχε απαντήσει προσηκόντως και επαρκώς στα επιχειρήματα που είχε προβάλει η ενάγουσα [12].

18. Ωστόσο, οι δύο αυτές αποφάσεις δεν είχαν ως αντικείμενο απλώς την ερμηνεία των συμβατικών διατάξεων [13].

19. Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η πρόσφατη απόφαση Commune de Millau και SEMEA κατά Επιτροπής [14], το Γενικό Δικαστήριο είχε εκτιμήσει πρωτοδίκως ότι από τον σκοπό της συμβάσεως ήταν δυνατόν να συναχθεί η ύπαρξη συμβάσεως υπέρ τρίτου. Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο κήρυξε εαυτό αρμόδιο να κρίνει την αγωγή που είχε ασκηθεί από την Επιτροπή κατά της Commune de Millau. Κατά το Δικαστήριο, επρόκειτο για εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου [15] και όχι για νομικό ζήτημα υποκείμενο στον αναιρετικό έλεγχο του Δικαστηρίου. Στην περίπτωση εκείνη, δυνάμει της συμβάσεως υπέρ τρίτου μεταξύ της SEMEA [16] και της Commune de Millau, η τελευταία υπήχθη στη ρήτρα διαιτησίας η οποία προβλεπόταν από τους γενικούς όρους της συμβάσεως που είχε συναφθεί μεταξύ της SEMEA και της Επιτροπής.

5 — Βλ., ως παράδειγμα για την πάγια αυτή νομολογία, απόφαση Commune de Millau και SEMEA κατά Επιτροπής (C-531/12 P, EU:C:2014:2008, σκέψη 56 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

6 — Όπ.π.

7 — C-436/07 P, EU:C:2008:623 (σκέψη 19).

8 — C-200/10 P, EU:C:2011:281.

9 — Όπ.π. (σκέψη 33).

10 — Όπ.π. (σκέψη 41).

11 — Όπ.π. (σκέψη 54).

12 — Όπ.π.

13 — Αποφάσεις Επιτροπή κατά Αλεξιάδου (EU:C:2008:623) και Ευρωπαϊκή Δυναμική κατά Επιτροπής (EU:C:2011:281).

14 — EU:C:2014:2008.

15 — Απόφαση Commune de Millau και SEMEA κατά Επιτροπής (EU:C:2014:2008, σκέψη 57). Η εκτίμηση αυτή οδήγησε το Γενικό Δικαστήριο στο συμπέρασμα ότι η Commune de Millau υπείχε υποχρέωση πληρωμής.

16 — Société d'économie mixte d'équipement de l'Aveyron.

20. Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι το Δικαστήριο δεν έχει μέχρι στιγμής κάνει δεκτή αίτηση αναιρέσεως λόγω εσφαλμένης ερμηνείας συμβατικής ρήτρας. Οι λόγοι για τους οποίους το Δικαστήριο αναίρεσε αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου ήταν πάντοτε άλλης τάξεως. Κατά τη γνώμη μου, η προσέγγιση του Δικαστηρίου είναι προσεκτική οσάκις τίθεται ζήτημα ερμηνείας συμβατικών διατάξεων στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως επί διαφορών εκ συμβάσεων.

21. Εντούτοις, η προεκτεθείσα νομολογία δεν παρέχει σαφή απάντηση στο ερώτημα αν η ερμηνεία συμβατικής ρήτρας συνιστά πραγματικό ή νομικό ζήτημα.

22. Υπό το φως των ανωτέρω στοιχείων, μήπως η απλή ερμηνεία συμβατικής διατάξεως συνιστά εκτίμηση επί του πραγματικού;

23. Φρονώ πως ναι.

24. Μια συμβατική διάταξη δεν συνιστά πηγή δικαίου υπό την έννοια του νομικού κανόνα. Στο πλαίσιο αυτό, μια σύμβαση δεν εμπίπτει στην έννοια του «νομικού» κατά τα άρθρα 256 ΣΛΕΕ και 58 του Οργανισμού του Δικαστηρίου. Συνεπώς, η ερμηνεία συμβατικής διατάξεως δεν δύναται να θεωρηθεί ερμηνεία του δικαίου.

25. Ασφαλώς, επιβάλλεται διαφορετική ανάλυση οσάκις η αίτηση αναιρέσεως θεμελιώνεται σε παραβίαση του εφαρμοστέου επί συμβάσεως δικαίου, είτε πρόκειται για το δίκαιο της Ένωσης είτε για το εθνικό δίκαιο [17]. Τότε πρόκειται όντως για ερμηνεία του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου.

26. Ωστόσο, το Δικαστήριο δεν δύναται να ερμηνεύσει συμβατική διάταξη η οποία δεν παρουσιάζει κανέναν σύνδεσμο με διάταξη του δικαίου της Ένωσης, διότι ειδάλλως εισπηδά στην αρμοδιότητα του Γενικού Δικαστηρίου να διαπιστώνει τα πραγματικά περιστατικά.

27. Μια σύντομη ανάλυση των ισχυόντων στο δικονομικό δίκαιο ορισμένων κρατών μελών επιρρωννύει την ως άνω διαπίστωση.

28. Στο πολωνικό δίκαιο, προκύπτει από τη νομολογία καθώς και από την κρατούσα στη θεωρία γνώμη ότι ο προσδιορισμός των προθέσεων των συμβαλλομένων μερών εμπίπτει στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και εξαιρείται του ελέγχου στο πλαίσιο αναιρέσεως. Αντιθέτως, η τυχόν παράβαση των περιλαμβανόμενων στο άρθρο 65 του Αστικού Κώδικα κανόνων ερμηνείας των συμβάσεων δύναται να αποτελέσει λόγο αναιρέσεως [18].

29. Στο ισπανικό δίκαιο, η προσήκουσα ερμηνεία συμβάσεως δεν δύναται να αποτελέσει ζήτημα υποκείμενο σε αναιρετικό έλεγχο. Η προβληματική αυτή κείται εκτός των ορίων της αρμοδιότητας του αναιρετικού δικαστηρίου και συνεπάγεται όχι έλεγχο νομιμότητας, αλλά εισπήδηση στα καθήκοντα του δικαστή της ουσίας [19].

17 — Το Δικαστήριο δεν φαίνεται να διαβλέπει εμπόδια όσον αφορά την υπαγωγή σε αναιρετικό έλεγχο των εγγενώς εθνικών διατάξεων ουσιαστικού δικαίου οι οποίες είναι εφαρμοστέες στη σύμβαση. Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Επιτροπή κατά CCRE (C-87/01 P, EU:C:2003:400, σκέψεις 56 έως 64). Η γενική εισαγγελέας J. Kokott, στις προτάσεις της στην υπόθεση Commune de Millau και SEMEA κατά Επιτροπής (C-531/12 P, EU:C:2014:1946, σημεία 76 και 77), επικαλούμενη το γράμμα του άρθρου 58 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, υιοθετεί κριτική στάση έναντι της νομολογίας αυτής.

18 — Βλ. Ereciński, T., «Komentarz do art. 398(3)», σε Ereciński, T. (επιμ.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Βαρσοβία 2012, σημείο 11· Wójcik, M., «Komentarz do art. 398(3)», σε Jakubecki, A. (επιμ.), *Komentarz do Kodeksu pospowania cywilnego*, Βαρσοβία 2012, σημείο 7, καθώς και αποφάσεις του Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο της Πολωνίας) της 20ής Μαρτίου 2002, υπ' αριθ. V CKN 945/00, και της 15ης Οκτωβρίου 2002, υπ' αριθ. II CKN 1167/00.

19 — Βλ. αποφάσεις του Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία) της 7ης Ιουνίου 2011 [υπ' αριθ. 364/2011 (FD 10°)], της 12ης Νοεμβρίου 2012 [υπ' αριθ. 650/2012 (FD 3°)] και της 15ης Νοεμβρίου 2012 [υπ' αριθ. 782/2012 (FD 3°)].

30. Κατά την ίδια λογική, στο ιταλικό δίκαιο, η ερμηνεία συμβάσεως ανήκει, καταρχήν, αποκλειστικώς στον δικαστή της ουσίας και δεν επιδέχεται αναιρετικό έλεγχο, διότι συνιστά εκτίμηση επί του πραγματικού [20].

31. Ομοίως, στο γερμανικό δίκαιο, οι συμβατικές διατάξεις δεν θεωρούνται κανόνες δικαίου στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως (Revision) [21]. Ο προσδιορισμός των προθέσεων των συμβαλλομένων μερών εμπίπτει στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών [22]. Το ίδιο ισχύει και για την ερμηνεία των συμβιβασμών [23]. Ο δικαστής που επιλαμβάνεται στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως (Revision) δεσμεύεται από την ερμηνεία του δικαστή της ουσίας. Δύναται να προσδιορίσει μόνον αν ο τελευταίος υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο παραβιάζοντας διατάξεις νόμου όπως οι κανόνες ερμηνείας ή αν προέβη σε ερμηνεία αντιβαίνουσα προς κάθε κανόνα της λογικής ή της εμπειρίας [24].

32. Στο λιθουανικό δίκαιο, η ερμηνεία συμβάσεως θεωρείται πραγματικό ζήτημα. Η αναίρεση αφορά συνεπώς μόνον τις ενδεχόμενες παραβάσεις των κανόνων ερμηνείας των συμβάσεων [25].

33. Στην υπό κρίση υπόθεση, οι δύο συμφωνίες επιχορηγήσεως διέπονται, δυνάμει του άρθρου τους 9, από τους δικούς τους όρους, από διατάξεις του δικαίου της Ένωσης σχετικές με το έβδομο πρόγραμμα-πλαίσιο δραστηριοτήτων έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και επίδειξης, από τον δημοσιονομικό κανονισμό της Ένωσης καθώς και, επικουρικώς, από το βελγικό δίκαιο.

34. Ωστόσο, η Επιτροπή δεν προβάλλει παραβίαση των ανωτέρω διατάξεων του δικαίου της Ένωσης. Επιπλέον, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, και κατόπιν σχετικού ερωτήματός μου, η Επιτροπή τόνισε ότι δεν προβάλλει παραβίαση διατάξεων του βελγικού δικαίου.

35. Θα εξετάσω τα πέντε σκέλη του λόγου αναιρέσεως υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων. Σε αυτήν τη βάση, δεν αντιλαμβάνομαι κατά ποία έννοια ο μοναδικός λόγος περί «εσφαλμένης ερμηνείας των γενικών όρων» των συμφωνιών επιχορηγήσεως μπορεί να εγείρει νομικά ζητήματα. Παρά ταύτα, χάριν εξαντλητικότητας, θα συνοψίσω τα επιχειρήματα που προβάλλονται από την Επιτροπή σε σχέση με τα πέντε σκέλη του προαναφερθέντος λόγου.

Επί του πρώτου, του δεύτερου, του τρίτου και του πέμπτου σκέλους

Επιχειρηματολογία της Επιτροπής

– Επί του πρώτου σκέλους, περί εσφαλμένης εκτιμήσεως της σοβαρής και συστηματικής φύσεως των παρατυπιών ως λόγου αναστολής

36. Η Επιτροπή προσάπτει, κατ' ουσίαν, στο Γενικό Δικαστήριο ότι υπέπεσε σε πλάνη ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή του σημείου II.5, παράγραφος 3, στοιχείο d, των γενικών όρων στο πλαίσιο της εκτιμήσεως της «σοβαρής και συστηματικής» φύσεως των επίμαχων παρατυπιών ως λόγου αναστολής των προβλεπόμενων από τις συμφωνίες επιχορηγήσεως πληρωμών. Προβάλλει

20 — Βλ. αποφάσεις του Corte di Cassazione (Αρείου Πάγου, Ιταλία) (Cass., 29.7.2003, υπ' αριθ. 11679, Cass., 14.7.2004, υπ' αριθ. 13075 και Cass., 4.5.2009, υπ' αριθ. 10232.

21 — Για το δίκαιο της πολιτικής δικονομίας, βλ. Reichold, K., σε H. Thomas/H. Putzo (επιμ.), *Zivilprozeßordnung*, 29η έκδοση, Μόναχο 2008, § 545, σημείο 3. Για το δίκαιο της διοικητικής δικονομίας, βλ. Kopp, O., και Schenke, W.-R., *Verwaltungsgerichtsordnung*, 15η έκδοση, Μόναχο 2007, § 137, σημεία 3 επ.

22 — Βλ. Heßler, H.-J., σε Zöller, R., *Zivilprozeßordnung*, 28η έκδοση, Μόναχο 2010, § 546, σημείο 9.

23 — Bundesgerichtshof (Ομοσπονδιακό δικαστήριο, Γερμανία), απόφαση της 28.2.1957 - VII ZR 204/56 (BGHZ 24, 15).

24 — Για το δίκαιο της πολιτικής δικονομίας, βλ. Heßler, H.-J., όπ.π., § 546, σημείο 9. Για το δίκαιο της διοικητικής δικονομίας, βλ. Kopp, O., και Schenke, W.-R., όπ.π., § 137, σημείο 19.

25 — Βλ. αποφάσεις του Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Ανώτατο Δικαστήριο της Λιθουανίας) της 15ης Απριλίου 1998, υπ' αριθ. 3K-21/98, της 2ας Νοεμβρίου 2010, υπ' αριθ. 3K-7-409/2010, και της 25ης Μαρτίου 2011, υπ' αριθ. 3K-3-132/2011.

συναφώς ότι η αναστολή των πληρωμών δεν θεμελιωνόταν στα πορίσματα της εκθέσεως οικονομικού ελέγχου των επίμαχων έργων, αλλά σε σοβαρές και συστηματικές παρατυπίες οι οποίες διαπιστώθηκαν σε προγενέστερους λογιστικούς ελέγχους που διενεργήθηκαν το 2006 και το 2008 και αφορούσαν άλλα έργα στα οποία είχε συμμετάσχει η αναιρεσίβλητη, καθώς και στην άρνηση της τελευταίας να συμμορφωθεί με τις συστάσεις που διατυπώθηκαν στον τελευταίο από αυτούς τους ελέγχους με στοιχεία 08-BA52-042. Οι ως άνω παρατυπίες αφορούσαν, κυρίως, τη χρέωση υψηλών εξόδων αντιστοιχούντων σε άμεσες δαπάνες προσωπικού για παροχή υπηρεσιών από άτομα που δεν διέθεταν τα απαιτούμενα επιστημονικά προσόντα, καθώς και τη μέθοδο υπολογισμού των δαπανών, η οποία είχε ως αποτέλεσμα υπερεκτίμηση των επιλεξίμων εξόδων και καθιστούσε αναξιόπιστο το σύστημα καταχωρίσεως των ωρών εργασίας.

– Επί του δεύτερου σκέλους, περί εσφαλμένης εκτιμήσεως του ενδεχομένου/του κινδύνου επαναλήψεως των παρατυπιών

37. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι αιτία των παρατυπιών είναι η ίδια η «μεθοδολογία» η οποία εφαρμόστηκε από την ΑΝΚΟ για τον υπολογισμό των δαπανών προσωπικού, καθόσον αυτή αυξάνει ταυτοχρόνως τις ώρες και την αμοιβή των μελών του προσωπικού. Η αθέμιτη αυτή πρακτική είχε διαπιστωθεί ήδη στο πλαίσιο πέντε έργων και επομένως «ενδέχεται» να έχει επίπτωση και στην εκτέλεση των επίμαχων έργων. Η άρνηση του Γενικού Δικαστηρίου να αναγνωρίσει τέτοιου είδους «ενδεχόμενο» (ή υπόνοια) συνιστά επίσης εσφαλμένη ερμηνεία του σημείου II.5, παράγραφος 3, στοιχείο d, των γενικών όρων.

– Επί του τρίτου σκέλους, περί εσφαλμένης επαγωγής από ad hoc διορθώσεις

38. Η Επιτροπή δέχεται ότι η ΑΝΚΟ προέβη σε διορθώσεις και σε επιστροφές ποσών. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι μετέβαλε οριστικώς τη γενική «μεθοδολογία» της. Απλώς επέφερε ad hoc διορθώσεις στα σημεία όπου είχαν εντοπιστεί παρατυπίες και αρκέστηκε στην επιστροφή ορισμένων εκ των ποσών που φέρονταν να της είχαν καταβληθεί αχρεωστήτως, χωρίς εντούτοις να λάβει γενικού χαρακτήρα μέτρα όσον αφορά, αφενός, τον έλεγχο των απασχολούμενων προσώπων και τα προσόντα τους σε σχέση με το οικείο πρόγραμμα ή, αφετέρου, την ακριβή καταχώριση των ωρών εργασίας του προσωπικού, τα οποία θα απέτρεπαν μελλοντικώς την εκ νέου εφαρμογή της παλαιάς «πρακτικής». Κατά συνέπεια, η συναγωγή συμπερασμάτων για τη γενική «μεθοδολογία» της ενάγουσας από τη συγκεκριμένη ad hoc διόρθωση ισοδυναμεί με εσφαλμένο επαγωγικό συλλογισμό, ο οποίος συνεπάγεται εσφαλμένη ερμηνεία του σημείου II.5., παράγραφος 3, στοιχείο d, των γενικών όρων όσον αφορά το ενδεχόμενο να προκύψουν όμοιας φύσεως παρατυπίες στο πλαίσιο άλλων έργων.

– Επί του πέμπτου σκέλους, περί συγχύσεως μεταξύ των προϋποθέσεων αναστολής (υπόνοιες) και των προϋποθέσεων επιλεξιμότητας (βεβαιότητα)

39. Η Επιτροπή διατείνεται ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε σύγχυση μεταξύ των προϋποθέσεων αναστολής των πληρωμών, δηλαδή την ύπαρξη απλής υπόνοιας, και των προϋποθέσεων επιλεξιμότητας των δηλωθεισών δαπανών.

40. Η Επιτροπή υποστηρίζει συναφώς ότι η αναστολή των πληρωμών συνιστά προσωρινό μόνον μέτρο. Μπορούσε επομένως να θεμελιώσει το μέτρο αυτό σε μια ενδεχόμενη συνέπεια και άρα σε μια απλή πιθανότητα. Συνεπώς, ουδόλως χρειαζόταν να απαιτηθεί βέβαιη παραβίαση και βέβαιη βλάβη.

Εκτίμηση

41. Στις σκέψεις 46 έως 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο ερμήνευσε το σημείο II.5, παράγραφος 3, στοιχείο d, των γενικών όρων.

42. Στη σκέψη 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η Επιτροπή δεν επικαλέστηκε στοιχεία αποδεικνύοντα επαρκώς ούτε τη σοβαρή και συστηματική φύση των παρατυπιών που εντοπίστηκαν ούτε τον τρόπο κατά τον οποίο οι παρατυπίες αυτές, ακόμη και να υποτεθούν αποδεδειγμένες, μπορούσαν να επηρεάσουν την εκτέλεση των έργων Perform και Oasis».

43. Στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως, το μόνο που επιδιώκει η Επιτροπή είναι να υποκατασταθεί η ερμηνεία του Γενικού Δικαστηρίου για το σημείο II.5, παράγραφος 3, στοιχείο d, των γενικών όρων από την ερμηνεία του Δικαστηρίου.

44. Καθόσον η Επιτροπή αμφισβητεί μόνον την ερμηνεία του σημείου II.5, παράγραφος 3, στοιχείο d, των γενικών όρων, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει ως απαράδεκτα το πρώτο, το δεύτερο, το τρίτο και το πέμπτο σκέλος του λόγου αναιρέσεως.

Επί του τέταρτου σκέλους, περί εσφαλμένης ερμηνείας της δυνατότητας χρήσεως μέσων δαπανών, εσφαλμένης υπαγωγής σε αυτήν των πλασματικών δαπανών και παραμορφώσεως των αποδεικτικών στοιχείων

Επιχειρηματολογία της Επιτροπής

45. Η Επιτροπή υπενθυμίζει καταρχάς τα κριτήρια τα οποία πρέπει να πληρούνται σωρευτικώς προκειμένου να μπορούν να δηλωθούν οι μέσες δαπάνες προσωπικού. Πρώτον, η μέθοδος υπολογισμού των μέσων δαπανών προσωπικού είναι αυτή την οποία ο δικαιούχος δηλώνει ως συνήθη πρακτική κοστολογήσεως· δεύτερον, η μέθοδος υπολογισμού βασίζεται στις πραγματικές δαπάνες προσωπικού του δικαιούχου όπως καταγράφονται στους υποχρεωτικούς λογαριασμούς του, χωρίς εκτιμηθέντα ή προϋπολογισθέντα στοιχεία· τρίτον, η μέθοδος υπολογισμού αποκλείει από τις μέσες δαπάνες προσωπικού κάθε μη επιλέξιμο στοιχείο κόστους και, τέταρτον, ο αριθμός των παραγωγικών ωρών που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των μέσων ωρομισθίων αντιστοιχεί στη συνήθη πρακτική του δικαιούχου, υπό τον όρο ότι αυτή αντικατοπτρίζει τα πραγματικά πρότυπα εργασίας του δικαιούχου. Όσον αφορά το τελευταίο αυτό κριτήριο, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο διευκρίνισε ότι μπορούν να καταλογιστούν μόνον οι δαπάνες πραγματικών ωρών κατά τις οποίες εργάστηκαν άτομα που εκτελούν απευθείας εργασίες στο πλαίσιο του έργου.

46. Η Επιτροπή προβάλλει ότι, αποδεχόμενο ορισμένες δαπάνες προσωπικού που είχαν δηλωθεί από την ΑΝΚΟ ως έγκυρες, με επίκληση των συμβατικών ρητρών και, ιδιαιτέρως, του σημείου II.14, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, των γενικών όρων, το Γενικό Δικαστήριο, στις σκέψεις 71 έως 75 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, παρερμήνευσε το περιεχόμενο των συμβατικών αυτών ρητρών, οι οποίες επιτρέπουν μεν την εφαρμογή μεθόδου υπολογισμού των δαπανών με βάση έναν μέσο όρο, μόνον όμως στο μέτρο που ο υπολογισμός του εν λόγω μέσου όρου πραγματοποιείται με βάση πραγματικές και όχι πλασματικές δαπάνες προσωπικού. Πλασματικές δαπάνες αυτού του είδους δεν δύνανται να θεωρηθούν έγκυρες με βάση την κατ' εφαρμογήν των επίμαχων ρητρών χρήση ενός «μέσου όρου», διότι ο μέσος αυτός όρος πρέπει να καθορίζεται με βάση πραγματικές δαπάνες.

47. Συναφώς, η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι αμφισβητεί όχι τη δυνατότητα χρήσεως μέσων αμοιβών για τις δαπάνες προσωπικού, αλλά τη συνεκτίμηση μη πραγματικών δαπανών, είτε διότι οι αμοιβές δεν ανταποκρίνονται στην ειδίκευση του απασχολούμενου προσωπικού είτε διότι οι παραγωγικές ώρες δεν είναι πραγματικές αλλά πλασματικές. Υπογραμμίζει ότι η ακρίβεια των στοιχείων που λαμβάνονται υπόψη αποτελεί γενική αρχή ορθής διαχειρίσεως και, εν πάση περιπτώσει, προϋπόθεση για την επιστροφή των δαπανών από τον προϋπολογισμό της Ένωσης, και εκφράζεται, στο πλαίσιο της συμφωνίας επιχορηγήσεως, με την απαίτηση καταχωρίσεως των πραγματικών ωρών και των πραγματικών δαπανών. Η χρήση, ακολούθως, μέσης αμοιβής, κάτι το οποίο ούτως ή άλλως δεν έπραξε η ΑΝΚΟ, αποτελεί διαφορετικό ζήτημα και πάντως δεν επιτρέπει να λαμβάνονται υπόψη πλασματικές, και άρα ανύπαρκτες, ώρες ή προσόντα του ανειδίκευτου προσωπικού.

48. Κατά συνέπεια, η εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου ερμηνεία του σημείου II.5, παράγραφος 3, στοιχείο d, των γενικών όρων είναι εσφαλμένη και το εκτεθέν σκεπτικό δεν ευσταθεί, καθόσον έχει ήδη διαπιστωθεί όσον αφορά τα πέντε έργα ότι οι δαπάνες τις οποίες επικαλέστηκε η αναιρεσίβλητη δεν ήταν, εν μέρει τουλάχιστον, πραγματικές, όπως απαιτούν οι γενικοί όροι των συμφωνιών επιχορηγήσεως.

49. Κατά την Επιτροπή, το σκεπτικό του Γενικού Δικαστηρίου στο πλαίσιο αυτό δύναται επίσης να θεωρηθεί ότι ενέχει παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων, στο μέτρο που η ΑΝΚΟ χρησιμοποίησε όχι μέσες δαπάνες αλλά συγκεκριμένες παραγωγικές ώρες και συγκεκριμένες αμοιβές οι οποίες, σε ό,τι αφορά τις παλαιότερες συμφωνίες επιχορηγήσεως, διορθώθηκαν ad hoc για έκαστο απασχολούμενο, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις ελέγχου.

Εκτίμηση

50. Καθόσον η Επιτροπή αμφισβητεί την εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου ερμηνεία, παραπέμπω στην εκτίμησή μου υπό τα σημεία 41 έως 44 των παρουσών προτάσεων.

51. Όσον αφορά την προβαλλόμενη παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων από το Γενικό Δικαστήριο, πρέπει να επισημανθεί, καταρχάς, ότι η Επιτροπή προέβαλε ρητώς τέτοια παραμόρφωση, όπως απαιτεί η νομολογία του Δικαστηρίου[26].

52. Κατά πάγια νομολογία, «μια τέτοια παραμόρφωση πρέπει να προκύπτει προδήλως από τα στοιχεία της δικογραφίας, χωρίς να χρειάζεται να πραγματοποιηθεί *νέα εκτίμηση*[27] των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων»[28]. Το Δικαστήριο χρησιμοποιεί ενίοτε κάπως ηπιότερη διατύπωση, κατά την οποία «παραμόρφωση του περιεχομένου των αποδεικτικών μέσων υπάρχει όταν, χωρίς να διεξαχθούν *νέες αποδείξεις*[29], προκύπτει ότι η εκτίμηση των διαθέσιμων αποδεικτικών μέσων είναι προδήλως εσφαλμένη»[30].

53. Η παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων προϋποθέτει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπερέβη προδήλως τα όρια μιας εύλογης εκτιμήσεως των αποδεικτικών στοιχείων. Προκειμένου να αποδειχτεί παραμόρφωση, δεν αρκεί να προταθεί διαφορετική ανάγνωση των εν λόγω στοιχείων σε σχέση με εκείνη την οποία υιοθέτησε το Γενικό Δικαστήριο[31].

54. Φρονώ ότι η ερμηνεία στην οποία προέβη το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 71 έως 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως δεν συνιστά παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων.

55. Στη σκέψη 75 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο αναφέρεται στο σημείο II.14, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο d, και δεύτερο εδάφιο, των γενικών όρων. Μολονότι είναι δυνατόν να υποστηριχθεί διαφορετική άποψη όσον αφορά το σύστημα καταλογισμού των δαπανών το οποίο εφάρμοσε η ΑΝΚΟ, η ερμηνεία του Γενικού Δικαστηρίου δεν είναι προδήλως εσφαλμένη. Στο πλαίσιο της ερμηνείας των διατάξεων των γενικών όρων, απόκειται στο Γενικό Δικαστήριο να εκτιμήσει ελεύθερα τα πραγματικά περιστατικά, δηλαδή το περιεχόμενο των γενικών

26 — Για την απαίτηση αυτή, βλ., για παράδειγμα, διάταξη Carrols κατά ΓΕΕΑ (C-171/12 P, EU:C:2013:131, σκέψη 36).

27 — Η υπογράμμιση δική μου.

28 — Βλ. απόφαση Tomra Systems κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-549/10 P, EU:C:2012:221, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

29 — Η υπογράμμιση δική μου.

30 — Βλ. απόφαση PKK και KNK κατά Συμβουλίου (C-229/05 P, EU:C:2007:32, σκέψη 37). Η γενική εισαγγελέας J. Kokott, στις προτάσεις της στην υπόθεση αυτή (C-229/05 P, EU:C:2006:606, σημείο 42), εξηγεί τη διαφορά μεταξύ των δύο διατυπώσεων ως εξής: «η διαπίστωση παραμόρφωσης του περιεχομένου των αποδεικτικών μέσων προϋποθέτει επίσης ορισμένη τουλάχιστον εκτίμηση. Υπάρχει παραμόρφωση του περιεχομένου των αποδεικτικών μέσων όταν, χωρίς να διεξαχθούν νέες αποδείξεις, προκύπτει ότι η εκτίμηση των διαθέσιμων αποδεικτικών μέσων είναι προδήλως εσφαλμένη».

31 — Βλ. αποφάσεις Activision Blizzard Germany κατά Επιτροπής (C-260/09 P, EU:C:2011:62, σκέψη 57) και Επιτροπή κατά Aalberts Industries κ.λπ. (C-287/11 P, EU:C:2013:445, σκέψη 52).

όρων, τις προθέσεις των μερών καθώς και τις περιστάσεις υπό τις οποίες συνήφθη και εκτελέστηκε η σύμβαση. Μολονότι δεν μπορούσε να αποκλειστεί λύση διαφορετική από αυτή που υιοθέτησε το Γενικό Δικαστήριο, δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι η εκτίμηση του τελευταίου είναι προδήλως εσφαλμένη και ότι ενέχει παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων.

56. Προτείνω συνεπώς στο Δικαστήριο να απορρίψει το τέταρτο σκέλος ως αβάσιμο.

Πρόταση

57. Με βάση τα προεκτεθέντα, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως και να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.